

Over kalkoenen en andere wetmatigheden

Ira Helsloot,
hoogleraar Crisisbeheersing en
Fysieke Veiligheid, Vrije Universiteit

Meer veiligheid is gebaat bij minder regels, maar daartoe moet wel duidelijk zijn welke veiligheidsregels van ‘nationaal belang’ zijn.

Bij alle beschouwingen over fysieke veiligheid (scrises) moet het startpunt zijn dat we nu fysiek veel veiliger zijn dan ooit tevoren. In het Westen leven we nu gemiddeld bijna twee keer zo lang als 200 jaar geleden en deze gemiddelde levensduur neemt nog steeds toe, zij het marginaal. Toch is deze statistiek om twee redenen verraderlijk.

De eerste reden is dat het beschouwen van het gemiddelde de grote verschillen miskent die er zijn tussen hogere en lagere inkomensgroepen. Mackenbach is de eerste die in een klassiek geworden studie uit 1994 uitgebreid is ingegaan op de gezondheidseffecten van *sociale stratificatie*.¹ Recente cijfers van het CBS bevestigen de uitkomst van de klassieke studie van Mackenbach: de (gezonde) levensverwachting hangt zeer sterk samen met het opleidingsniveau dat weer sterk samenhangt met het inkomensniveau. Laagopgeleiden leven gemiddeld aanmerkelijk korter en in minder goede gezondheid dan hoger opgeleiden. Hoogopgeleide mensen leven 6 à 7 jaar langer dan laagopgeleide mensen. Het verschil in het aantal levensjaren waarin mensen de gezondheid als goed ervaren, bedraagt zelfs 16 à 19 jaar.²

Wie daarom in de huidige samenleving nog een substantieel aantal levensjaren wil redden zal daarom vooral de welvaart van de lagere inkomensgroepen moeten verhogen.

Meer regeldruk leidt onweersproken tot minder welvaart zodat vanaf nu voor een gemiddeld hogere veiligheid het vooral van belang is dat de regeldruk daalt en op zijn minst niet meer stijgt.

We komen nu echter op de *tweede* reden dat statistiek gevaarlijk kan zijn: er zijn nu eenmaal risico's die als ze werkelijk optreden in één klap de statistiek op zijn kop zetten. Een fatale overstroming van de Randstad heeft zo'n impact dat we (mogelijk) erg voorzichtig moeten zijn met minder regels aan dijken. Het vergt constante en zorgvuldige analyse van de nationale veiligheidsrisico's om dat beperkt aantal bedreigingen van de nationale veiligheid te identificeren.

Het lijkt dus tamelijk onweersproken nuttig om tot minder fysieke veiligheidsregels te komen onder gelijktijdige benoeming van enkele heel bijzondere nationale risico's. De werkelijkheid is er echter een waarin zowel het aantal regels als het aantal bedreigingen van de nationale veiligheid alleen maar toenemen.

Een belangrijke eerste reden voor deze uitdijning is dat de verantwoordelijke beleidsafdelingen bij departementen als core business hebben het maken van nieuw beleid en daarmee van nieuwe beleidsregels. Organisatiedeskundigen hebben al vaak gewezen op het feit dat afdelingen en hun leidinggevenden als ware het levende organismen vooral bestaan voor zichzelf en daarom bij voorkeur uitdijen als barbabappa's.³ Simpelweg wensen dat deze beleidsafdelingen zich bezig gaan houden met minder beleid (regels) en daarmee aan hun eigen (gedeeltelijke) opheffing werken

is als verwachten van de spreekwoordelijke kalkoen dat hij zich bezig gaat houden met het organiseren van het kerstdiner. Dat kan natuurlijk wel, maar dan moet niemand verbaasd zijn als het opeens een tamelijk karig vegetarisch diner wordt.

De belangrijkste tegenkracht is echter waarschijnlijk wel wat 'incidentenpolitiek' wordt genoemd: na een incident zien betrokken (in dubbel opzicht) beleidsmakers en deskundigen een kans om aan te tonen dat de regeldruk op het terrein van het incident omhoog moet. Een incident kan immers niet zomaar 'pech' zijn, het is een voorbeeld van de put die allang gedempt had moeten worden met adequate extra regelgeving. Alle media-aandacht voor zo'n incident 'bewijst' ook meteen dat hier sprake was van een nationaal risico.

Voor wie het voorgaande zicht op de werkelijkheid deelt, is er maar één oplossingsrichting mogelijk: meer veiligheid door deregulering kan alleen door topdown introductie van 'stalen deruleringskaders' bereikt worden. Voorbeelden van dergelijke stalen kaders zijn:

- Beperking van de wetgevings- en/of beleids capaciteit
- Het verplichten van een kosten-baten-analyse door een onafhankelijke externe wetenschappelijke commissie voor zowel nieuwe regels als voor de betiteling 'nationaal veiligheidsrisico'.
- Het vastleggen van wettelijke maxima aan investeringen in veiligheid.

De vraag is 'slechts' welke politicus of bestuurder voldoende durf heeft om dergelijke maatregelen te introduceren...

¹ J.P. Mackenbach, *Ongezonde verschillen. Over sociale stratificatie en gezondheid in Nederland*, Assen: Van Gorcum, 1994.

² S. Stam, e.a., 'Hoogopgeleiden leven lang en gezond', in: O. van Hilten & A. Mares (red.), *Gezondheid en zorg in cijfers 2008*, Den Haag/Heerlen: CBS, 2008.

³ Vrij naar Mintzberg's conclusies over de machinebureaucratie. Zie H. Mintzberg, *The structuring of organisations*, Prentice Hall, 1979.